יהודה ובין לרבי שמעון(12) **שרי**.(13)

כי פליגי אביי ורבא, היכא **דלא אפשר** לו להבדל מההנאה במצב שבו הוא נמצא, אבל **קא מיכוין** הוא ליהנות.

ואליבא דרבי שמעון דאמר "אין מתכוין מותר", **ואזיל בתר כוונה, כולי עלמא לא פליגי**, דכל היכא דמכוין **אסור**! ואף דבמקום זה אי אפשר לו שלא יהנה, חייב הוא לפרוש משם. שכשם שחסרון הכונה מתיר את המעשה בכל אופן, כן כונת המעשה גורמת לאסור אותו בכל אופן, בין באפשר ובין בלא אפשר.

כי פליגי אליבא דרבי יהודה דאמר "לא שנא מתכוין, ולא שנא אין מתכוין". וכל היכא **דאפשר** לו להבדל מהאיסור, **אסור** לו לעשותו. **אביי סבר**, כשם שאזיל **רבי יהודה** בתר אפשר ולא אפשר לחומרא, ולא תליא בכונה כלל, אלא כל דאפשר אסור אף בלא כונה, כן אזלינן בתר הכי לקולא. וכל היכא דלא אפשר, לא אכפת לן במה שמכוין לאיסור(14), ומותר. **ורבא אמר לך, עד כאן** כו-א **לא קאמר רבי יהודה, שדין אין מתכוין** הוא **כדין המתכוין, אלא לחומרא**, ולאסור אף באין מתכוין. אבל שיהיה מתכוין כמו אין מתכוין אף **לקולא, לא אמר**! ולא התיר בלא אפשר וקא מכוין.

אמר אביי: מנא אמינא לה דכל היכא לא אפשר ומיכוין מותר? — מהא **דתניא: אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי, שהיה יושב בצילו של היכל, ודורש כל היום כולו!** שהיה דורש ברוב עם. ושום בית מדרש לא היה יכול להכיל את כל השומעים, ולכן היה דורש ברחוב שלפני הר הבית(1). וההיכל

---

12. ואם תאמר, הא אמרינן בכתובות [ה ב] דלרבי יהודה אסור לבעול לכתחלה בשבת משום שמוציא דם. והרי התם הוא לא אפשר ולא מיכוין. ואמרינן הכא דלכולי עלמא מותר.

וצריך לומר דההיא סוגיא אזלא כרבי ירמיה, דאית ליה בשבת [כט ב] דרבי יהודה אוסר אף בלא אפשר ולא מיכוין. **תוספות**.

13. ולא פליגי אביי ורבא דשרי, אף לרבי יהודה. רש"י. וכן הוא **בתוספות**. ו"כולי עלמא" קאי ארבי יהודה ורבי שמעון.

ויעוין **במשנת רבי אהרן** שם שביאר, דלליישנא בתרא סבר רבא, דאף רבי יהודה מודה לעיקר פטור אין מתכוין. אלא אית ליה, דב"אפשר" לא מיקרי דנעשה המעשה מאליו. או דב"אפשר" חשיב לעולם כמתכוין אף למעשה האיסור [וכן נראה מלשון **התוספות רי"ד**, שכתב "כיון דאפשר בהגבהה ועביד גרירה זאת, היא חשובה לו כככונה"]. אבל לאביי, לית ליה לרבי יהודה כלל לדין אין מתכוין. שהרי אף בלא אפשר ומיכוין מתיר. ובהכרח דפטור "לא אפשר" ופטור "אין מתכוין" תרי דיני נינהו. ד"אין מתכוין" פטור משום חסרון כונה. ו"לא אפשר" פטור, משום שאין מתייחס אליו המעשה, אלא חשיב כנעשה מאליו.

14. ולא שעיקר כוונתו היא לשם החריץ. אלא שעושה כן לשם מעשה ההיתר. וכגון בגרירת המטה, שהוא גוררה כדי לישב עליה. אלא שהוא שמח בחריץ, והוא אף צריך לו. ומכיון שאי אפשר לו להשתמש במטה בלא גרירה, לא אכפת לן בהכי. ולא חשיב שעושה לשם החריץ. **תוספות רי"ד**.

ובכהאי גוונא, כיון דההנאה באה מאליה, חשיב כנעשה המעשה מעצמו, ולא על ידי האדם. כמו באין מתכוין אליבא דרבי שמעון. **קובץ שיעורים**.

1. וכתב **רש"י**, "היה דורש שם מפני החמה". ותמה בדבריו **רבינו דוד**, שאם בא לשם מפני

שהיה גבוה מאה אמות, היה מצל עליהם מפני החמה.

והא ההיכל אסור בהנאה משום שהוא קודש. ובכל זאת נהנה רבן יוחנן בן זכאי מצילו. ואף מכוין היה להנאה זו. אלא ודאי **דהכא** עשה כן רבן יוחנן, משום דלא היה אפשר לו שלא ליהנות מהצל כשהוא עומד שם. אלמא, כל היכא **דלא אפשר ומיכוין**, שרי. ואינו חייב לפרוש משם(2).

ורבא אמר: לאו ראיה היא מהתם. משום **דשאני היכל, דלתוכו** הוא **עשוי**! שאין תשמיש ההיכל אלא בתוכו. והנאת הצל אינה(3) דרך הנאתו(4). ולפיכך לא נאסרה(5).

אמר רבא: **מנא אמינא לה** דהיכא דלא אפשר ומיכוין אסור? — מהא **דתנן**: **לולין** [ארובות] **היו פתוחין בעליית בית קדשי הקדשים**. וכשהיה צורך בתיקון חומת קדש

הצל, ודאי אסור לכולי עלמא. ואין זה בכלל ההנאה הבאה בעל כרחו.

לכך פירש, שבא שם שלא מפני הצל. אלא שכשבאה ההנאה מאליה, היה מתכוין אליה.

2. ומוכח מסוגיין, דאף בהקדש איכא לפטור ד"אין מתכוין". וכן הוא **ברמב"ם** פרק ו מהלכות מעילה.

והקשה הגאון **רבי מאיר אוירבעך** [בהגהות לטורי אבן, ראש השנה כה], מהא דאיתא לקמן לג א, דבהקדש, עשה שאין מתכוין כמתכוין.

מיהו, להמבואר **ברש"י** התם, לא קאמר כן אלא לענין פטור "מתעסק", ולא לענין אין מתכוין. **קובץ שיעורים**. ויעוין עוד מזה להלן בהרחבה.

3. **רש"י**. ותמה **רבינו דוד**, הא אף הנאה שלא כדרכה אסורה לכתחלה.

ותירץ דכיון דאין אסורה אלא מדרבנן, התירוה היכא דלא אפשר.

ואכתי נתקשה, הא לקמן מבואר דאין איסור מעילה בריח אלא מדרבנן. ואפילו הכי משמע, דלמאן דאסר בלא אפשר וקמיכוין, אסרוהו אף לעומדים בפנים.

ותירץ, דאפשר דאיסורא דאורייתא איכא בריח. או דשאני איסור דרבנן בהנאה שלא כדרכה, דקיל טפי.

ורבינו חננאל כתב, "היכל לתוכו עשוי, ואין קדושה בצילו". והוסיף **המהר"ם חלאווה** שלא הוקדש על דעת הצל.

ורבינו דוד כתב לפרש, שאין הצל שחוצה לו חשיב הנאה כלל.

ויעוין עוד **בשער המלך** פרק ה' מיסודי התורה הלכה ח', דהצל מותר מפני שהוא דבר שאין בו ממש. ואף בדעת תוספות כתב כן. ומה שהוסיפו דהוי שלא כדרך הנאה, היינו משום דבלאו הכי היינו גוזרים בו, אטו דבר שיש בו ממש. ואף בעבודה זרה לא אסרו הנאת צל אלא משום גזירה.

4. **רש"י**. ואם תאמר, הא באיסור מעילה דמיירי הכא לא כתיב "אכילה". וליאסר אף שלא כדרך הנאה. וכמו דמצינו בבשר בחלב, דאסור אף שלא כדרך הנאה, משום דלא כתיב ביה אכילה.

ויש לומר, דכיון דילפינן לאו דמעילה בגזירה שוה ד"חטא" "חטא" מתרומה, ובתרומה כתיב "אכילה", אף במעילה אינו עובר אלא דרך הנאה. **תוספות**.

ולפי זה, אף בשר בחלב מותר שלא כדרך הנאתו. דהא אף דלא כתיב ביה אכילה, הא ילפינן לאיסורו, בגזירה שוה מנבילה. ובנבילה כתוב "אכילה". **מהרש"א**.

5. וצריך עיון, להמבואר באחרונים שיסוד איסור

הקדשים, **בהן** [דרכם] **היו משלשלין את האומנין בתיבות. כדי שלא** יסתכלו אנה ואנה, **ויזונו עיניהם מבית קדשי הקדשים!** ונמצאו נהנים מנוי מראהו של קודש הקדשים, שהוא אסור בהנאה.

והא הכא, דלא אפשר וקא מיכוין הוא. שהרי אי אפשר שיתקנו את בדק הבית בלא שימצאו בתוכו. ואפילו הכי בלא תיבות לא היו נכנסים. משום דחיישינן שמא יכוונו ליהנות. אלמא, כל דמיכוין **אסור**, אף בדלא אפשר.

ודחינן: **ותסברא, והאמר רבי שמעון בן פזי, אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: קול** של כלי השיר שבמקדש, **ומראה** בית המקדש, **וריח** הקטורת, **אין בהם** [בהנאתם] **משום** איסור **מעילה** מן התורה! לפי שאין בהם ממש.

וכיון דאינם אסורים בהנאה אלא מדרבנן(6), מסתבר דלא אסרו חכמים במקום שהוא צורך בדק הבית. ולא היו מטריחין אותם להכנס בתיבות(7). ובהכרח דלאו משום איסור הנאה בקדשים היו משלשלים אותם בתיבות. **אלא** עשו כן, משום **מעלה שעשו בבית קדשי הקדשים**, שלא יסתכלו בו! ואם כן, אין להוכיח מזה דכל לא אפשר ומיכוין אסור.

איכא דאמרי: אמר רבא: מנא אמינא לה ד"לא אפשר ומיכוין אסור"? —

מהא **דתניא: אמר רבי שמעון בן פזי, אמר**

מעילה הוא מדין גזל, ולא דמי לאיסורי הנאה [כדמוכח בבבא קמא כ ב, דאף במעילה היה מקום לדין "זה נהנה וזה לא חסר פטור" וכן הוא להדיא בתוספות, כתובות ל ב, ויעוין עוד לקמן כט א בהערה], מה שייכא היתר ד"שלא כדרך הנאה" במעילה. הא פשיטא דלא נתיר איסור גזל בהדיוט משום כן.

אלא שכבר נתקשו **האחרונים**, דאי איסור מעילה הוא משום גזל, מאי שייכא ביה היתר דאין מתכוין. ומחמת כן כתב **הקובץ שיעורים** [חלק ב סימן כג], דלאו מדין מעילה איירי הכא. אלא מלבד מעילה, איכא בהקדש אף איסור הנאה. שהרי מצינו, שאף קדשים קלים דליתא בהו מעילה, אסירי בהנאה מדאורייתא [**ובשיטה מקובצת** מנחות צא איתא, דאיסורם הוא משום "בל יחל"].

[וכנראה, דמדין גזל דמעילה לא איירי, משום דהוה פשיטא לן דבהנאת צל דהיכל ליכא גזל. שהרי אינו עושה שום פעולה בגוף הדבר של הקדש. ופשיטא, דבכהאי גוונא בהדיוט, ליכא משום גזל].

אכן **השערי יושר** [שער ג פרק כה] נקט, דאף מחיוב ממון של "נהנה" יפטר, כל דהוי שלא כדרך הנאה. וכן באין מתכוין להנאה. והוא על פי דרכו, דאין החיוב מצד עצם ההנאה, אלא מצד ההשתמשות. והשוה לגמרי איסור נהנה לחיוב ממון דנהנה.

6. וקשה, התניא "אשה בוררת חטים לאור בית השואבה". ואף שהפתילות והשמן היו קודש. ומינה מוכיח בירושלמי, דקול מראה וריח אין בהם משום מעילה. והרי איסור דרבנן איכא אף במראה. **תוספות.**

7. **רש"י.** וקשה, הא אף בגרירה ליכא כי אם איסור דרבנן, ואפילו הכי סבר רבא, דבלא אפשר ומיכוין אסור, והטריחוהו שלא לגרור את המיטה.

רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: קול, ומראה, וריח, אין בהם משום מעילה! משמע, דוקא **מעילה הוא דליכא** בהו. **הא איסורא איכא** בהו.

מאי לאו, אסורים הם אף **לאותן** בני אדם **העומדין בפנים** העזרה! ואף דלא אפשר להם, שלא יהנו מקול כלי השיר, וממראית המקדש, ומריח הקטורת, אסור להם לכוין וליהנות מהם. אלמא, כל ד"לא אפשר ומיכוין" אסור.

ודחינן: **לא** ראיה היא. אלא אסורים הם **לאותן** בני אדם **העומדים מבחוץ** לעזרה! שאין הם מוכרחים ליהנות מהם. ואפשר וקא מיכוין הוא, דלכולי עלמא אסור.

גופא: אמר רבי שמעון בן פזי, אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: קול ומראה וריח, אין בהם משום מעילה!

ומקשינן: וכי **ריח אין בו משום מעילה? והא תניא**: כל **המפטם את הקטורת כדי להתלמד בה** את מלאכת הפיטום, **או כדי למוסרה לציבור, פטור**. והמפטם אותה כדי **להריח בה, חייב!** כדכתיב "איש אשר יעשה כמוה להריח בה, ונכרת מעמיו".

והמריח בה בקטורת של ציבור **פטור** מכרת. שלא חייבה תורה אלא את המפטם בלבד, ולא את המריח. **אלא שכל** המריח בה, **מעל!** שלפי שנהנה מן הקודש, חייב אשם מעילה. אלמא, יש בריח משום מעילה, ולא חשיב כדבר שאין בו ממש.

אלא אמר רב פפא: קול ומראה, לעולם **אין בהם משום מעילה**, לפי **שאין בהן ממש.**

ואילו **ריח** — **לאחר שהוקטר ותעלה תמרתו** [עשנו], **אין בו משום מעילה. הואיל** וכבר **נעשית מצותו!** וכל דבר שנעשתה מצותו, יצא מידי מעילה. דכיון דכבר אין לגבוה צורך בו, יצא מכלל "קדשי ה'"[8].

אבל קודם שהוקטרה הקטורת ועלתה תמרתה, מועלין בריחה. משום דסממני הריח הם דבר שיש בו ממש.

ומקשינן: **למימרא דכל היכא דנעשית מצותו**, שוב **אין בו משום מעילה? והרי תרומת** הדשן [שבכל יום היה הכהן נוטל מלא מחתה מהדשן, ונותנה אצל המזבח והיא נבלעת במקומה], **דכבר נעשית מצותה**, ואפילו הכי אסור ליהנות בה, **ויש בה משום מעילה**. וכ**דכתיב** בה, "**ושמו אצל המזבח**". ודרשינן, "ושמו" — **שלא יפזר** אותו, אלא יניחנו צבור! וכן דרשינן, "**ושמו**" — **שלא יהנה** ממנו.

ומשנינן: אף דמועלין בתרומת הדשן, אין

ויש לפרש, דכיון דאין איסור מראה אלא מדרבנן. מסתבר דלא אסרו במקום צורך תיקון בית קדשי הקדשים. **תוספות.**

8. **רש"י**. ולפי זה לא שייך היתר "נעשית מצותו", אלא בקדשים. ולא בשאר איסורי הנאה. אבל **תוספות** בשילהי תמורה כתבו, דמהאי טעמא אף קיימא לן "כל הנשרפין אפרן מותר". ובהכרח אית להו, דאף בקדשים אין ההיתר משום שכבר אין לגבוה צורך בו. אלא משום דנעשית מצותו.

ואף דלכאורה סברת רש"י מוכרחת מהא ד"קדשים שמתו יצאו מידי מעילה", ובהכרח דהוא משום שאין לגבוה צורך בו [שהרי לא

למדים ממנה לעלמא. **משום** דאף בבגדי כהונה מצינו שמועלים בהם, אף לאחר שנעשתה מצותם. אם כן, **הוו תרומת הדשן ובגדי כהונה, שני כתובין הבאין כאחד. וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדים** לשאר מקומות! דאילו היה זה בנין אב לכל התורה כולה, הרי הוה סגי לכתוב דין זה במקום אחד. אלא לכך שנה הכתוב את אותו הדין בשני המקומות, לומר שדוקא בשני אלו הדין כן, ולא בשאר מקומות.

ומפרשינן: **תרומת הדשן**, מועלין בה אף דנעשית מצותה, **כהא דאמרן.**

ובגדי כהונה, מועלים בהם אף לאחר שבלו, וכבר נעשתה מצותם. שמצינו בכהן גדול, שלאחר שנכנס ביום הכפורים לפני ולפנים בבגדי לבן, אסורים הם שוב בשימוש. **כדכתיב,** "**והניחם שם**". ודרשינן, **מלמד שטעונין גניזה!**

ומקשינן: **הניחא לרבנן** דדרשי הכי בבגדי כהונה, **ואמרי** "**מלמד שטעונין גניזה**". אלא לרבי דוסא דפליג עלייהו וסבר, לכהן גדול אין הם ראויים. **אבל לכהן הדיוט ראויין הן** ד' בגדי לבן אלו, להשתמש בהם כל השנה. **ומאי** "**והניחם שם**"? — **שלא ישתמש בהם** כהן גדול **ביום כפורים אחר** — לדידיה, **מאי איכא למימר**? והרי לדידיה, ליכא קרא לאסור בגדי לבן של כהן גדול בהנאה, לאחר שנעשית מצותן. אלא חד קרא בלבד איכא בתרומת הדשן, לאסור בהנאה דבר שנעשית מצותו. ונילף מיניה לכל מקום, דאף דבר שנעשית מצותו, יש בו משום מעילה.

ומשנינן: אכתי ליכא למילף מתרומת הדשן, **משום** דאף בעגלה ערופה מצינו שהיא אסורה בהנאה, אף לאחר שנעשית מצותה. דכתיב בה "וערפו שם את העגלה". ודרשינן, "שם" תהא קבורתה. **והוו תרומת הדשן ועגלה ערופה שני כתובין הבאין כאחד. וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין.**

ושוב מקשינן: **הניחא למאן דאמר** "שני כתובין הבאין כאחד **אין מלמדין**". **אלא למאן דאמר** [רבי יהודה במסכת סנהדרין] "שני כתובין כאחד **מלמדין**", **מאי איכא למימר**?

ומשנינן: **תרי מיעוטי כתיבי** בתרומת הדשן ובעגלה ערופה. בתרומת הדשן **כתיב** "**ושמו** אצל המזבח". וממעטינן, מ"ושמו", דדוקא תרומת הדשן אסורה בהנאה, ולא דבר אחר שנעשית מצותו. **ובעגלה** ערופה **כתיב,** "**הערופה**". וממעטינן, דוקא הערופה אסורה בהנאה, ולא דבר אחר שנעשית מצותו[9].

נעשתה בהם שום מצוה], אית להו לתוספות דאין זה אלא פטור ממעילה. אבל איסור הנאה מדאורייתא איכא. **קובץ שיעורים** חלק ב סימן כא, בשם **הגר"ח**.

9. ותימא, למה לא סגי בחד מיעוטא?
ויש לומר, דאי לא כתיב אלא חד מיעוטא, לא הוה ממעטינן אלא רק מה שלא דומה לתרומת הדשן ועגלה ערופה. **תוספות**.

וביומא [ס א] כתבו לתרץ, דאי הוי כתוב מיעוט אחד, הוי כשלשה כתובים הבאים כאחד. וכיון דשניים מהם כתובים במקום אחד, הוה אמינא דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. ולהכי איצטריך לאידך מיעוטא.

תא שמע: עגלה שנעשתה בה עבודה, נפסלה מלהיות עגלה ערופה. ואם **הכניסה** [את העגלה] **לרבקה** [שקשרה בצמד] יחד עם פרות אחרות הדשות בתבואה, **ודשה** עמהן, הרי היא **כשירה**! ולא חשיבא דישתה כעבודה, משום שלא נתכוין לכך.

ואם הכניסה לצמד **בשביל שתינק** מאמה, **וגם כדי שתדוש**, הרי היא **פסולה**!

ומקשינן: **והא הכא, דלא אפשר** להכניסה לצמד כדי שתינק בלא שתדוש. ומכל מקום, משום **דקא מיכוין** שתדוש, **קתני** דהיא **פסולה**. אלמא, אף היכא דלא אפשר, כל דקא מיכוין לעשיה, חשיב מעשה. וקשיא לאביי דהתיר לעשות כן באיסורי הנאה.

ומשנינן: **שאני התם** בעגלה ערופה, **דכתיב** "**אשר לא עובד בה**". דמשמע **מכל מקום**! ואף על גב דבכל התורה כל היכא דלא אפשר לא חשיב כמעשה איסור, בעגלה פסלה התורה אף בעבודה כזו[10].

ושוב מקשינן: **אי הכי, אפילו ברישא**, דלא נתכוין כלל שתדוש, **נמי** נימא דפסולה! דהרי "לא עובד בה" כתיב. דמשמע אף אם נעבדה העבודה מאליה, בלא שיתכוין לכך.

ומשנינן: **הא** רישא **לא דמיא, אלא להא** דתנן בפרה אדומה: **שכן עליה עוף, כשירה. עלה עליה זכר, פסולה**! שהעול פוסל בפרה. כדכתיב בה, "אשר לא עלה עליה על". ומשמע, אף אם עלה העול מאליו, הרי היא נפסלת בכך. ואפילו הכי אינה נפסלת במה שעלה עליה העוף. משום דלא ניחא ליה לבעליה בעול זה. ודוקא בעלית הזכר עליה היא נפסלת, משום דניחא ליה בכך[1]. כו-ב

והוא הדין למלאכה בפרה ובעגלה ערופה. אף דבנעבדה מאליה נמי נפסלה, אין זה אלא בעבודה דניחא ליה בה. וכגון בהכניסה לרבקה כדי שתינק ותדוש. אבל אם אינו רוצה בדישתה, לא מיפסלא[2].

והוינן בה: **מאי טעמא**?

---

10. דסלקא אדעתין, דאין העבודה פוסלת אלא אם כן עבד האדם בעצמו. וכיון דהכא "לא אפשר" הוא בלא המלאכה, חשיב כנעשית העבודה מאליה. ומשני, דאף בנעשית העבודה מאליה פסלה, כל היכא דניחא ליה. **קובץ שיעורים**.

1. ואם תאמר, אמאי אם עלה עליה זכר פסולה? והרי ודאי לא ניחא ליה להפסיד פרה שדמיה יקרים, בשביל ריוח מועט שכזה.

ויש לומר, דבהכרח פסולה היא. שהרי אם נכשירה שוב יהיה ניחא ליה בעליית הזכר. אבל בדישה לא ניחא ליה. משום שאין מרויח כלום בדישתה. **תוספות**.

עוד הובא **בשיטה מקובצת** [בבא מציעא ל א] בשם **תוספות שאנץ** לתרץ, דכיון דבשאר פרות הוה ניחא ליה, חשיב אף בפרה זו דניחא ליה.

[וצריך עיון, הא סוף סוף לא ניחא ליה. ומאי נפקא מינה בסיבת הדבר. ויש ליישב על פי **האבי עזרי** המובא בהערה הבאה].

2. וכתבו **תוספות**, דאף בניחא ליה, אין העבודה פוסלת אלא בידיעתו. וכדאיתא בבבא מציעא כב ב לגבי הכשר זרעים. דאף התם, אם ניתנו המים מאליהם וניחא ליה בהו, הרי הם מכשירים. ומיהו צריך שתהיה נתינת המים מידיעתו. דדרשינן, "כי יותן" דומיא ד"כי יתן". והכי נמי דרשינן, "עובד" דומיא דעבד". ובעינן שתיעבד הפרה מידיעתו, כשם דבעינן שיהיה ניחא ליה